

CSEPREGHY Máttyás

A LAVÍROZÓ ROMÁN KIRÁLYI KÜLPOLITIKA KUDARCA, NAGY-ROMÁNIA BUKÁSA 1940-BEN

THE FAILURE OF THE ROMANIAN MONARCHY'S FOREIGN POLITICS

Az 1930-as évek végére a Román Királyság külpolitikája kényszerpályára került. A német külpolitika egyre aktívabbá vált a térségben, egyre nagyobb igényt formálva a román kőolajra. Továbbá az elszigetelődő Romániának számítnia kellett a Szovjetunió, Magyarország és Bulgária területi követeléseire is. Ekkor vált a román királyi külpolitika legfőbb törekvésévé Nagy-Románia egybetartása, de 1940 nyarára ez a cél teljesen tarthatatlanná vált. II. Károly román király 1940 nyarán engedni kényszerült. Bukarest 1940 júniusában kielégítette a szovjet területi követeléseket, mivel nem akart háborúzni a Szovjetunióval. Ezt követte a magyar területi követeléseket rendező második bécsi döntés 1940 augusztusában, amit a román fél mindvégig egy Bukarestre erőltetett diktátumnak tekintett. A Román Királyság számára oly keserves folyamatot a bolgár igények kielégítése zárta le 1940 szeptemberében. Tehát 1940 nyarán Nagy-Románia eltűnt a történelem színpadáról.

By the end of the 1930s the Romanian Monarchy's foreign politics was under pressure. German foreign politics became more active in the area, claiming the need for the Romanian oil. Furthermore, the isolated Romania had to count upon Soviet Union's, Hungary's and Bulgaria's territorial claims. At that time the main ambition of the Romanian Royal foreign politics was to maintain „Great” Romania as one unit, but by the summer of 1940 this aim became absolutely unsupportable. Bucharest gratified the Soviet territorial claims in June 1940, because he did not want to have war with the Soviet Union. It was followed by the Second Vienna Award about joining Northern Transylvania to Hungary in August 1940; Romania has always felt this decision as a forced diktat. This procedure was rather bitter for the Romanian Monarchy and it was completed by fulfilling the territorial claims of Bulgaria in September 1940.

Az első világháború nagy közép-kelet-európai győztesei közt számon tartott Román Királyságot¹ — az 1930-as évek közepéig — igen kedvező nemzetközi légkör vette körül. Szövetségese volt a győztes nyugati hatalmaknak,² és tagja volt a kisantantnak³ is. Mivel létét a versailles-i rendszernek köszönhette, ezért Bukarest az említett rendszer egyik legstabilabb támaszává vált a térségben.

Az 1930-as évek végére a korábban tág mozgástérrel rendelkező román külpolitika lehetőségei is lassan beszűkültek, majd Románia külpolitikája is kényszerpályára került. Berlint elsősorban a román kőolaj⁴ és gabona érdekelte, Moszkvának pedig területi követelései voltak Nagy-Romániával⁵ szemben. A szovjet fél a román–szovjet határszakaszt 1918 márciusa óta csupán demarkációs vonalnak tekintette, továbbá a Szovjetunióval is voltak

¹ A Párizs környéki békék során 156,8 ezer km² területtel, és 8,6 millió lakossal gyarapodott a győztes Román Királyság. PÁNDI Lajos: Köztes-Európa 1769-1993. – Bp.: Osiris Kiadó, 1997.

² Nagyon jók voltak a román-angol, román-francia és a román-olasz kapcsolatok. Olaszország volt a román hadiflotta legfőbb hadianyag szállítója. MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR (Továbbiakban: MOL), 1930 júniusi, 2293-as számú bukaresti katonai attaché-jelentés.)

³ A kisantant 1920 nyara és 1921 nyara közt jött létre Csehszlovákia, Románia, és a Szerb Horvát Szlovén Királyság (1929-től Jugoszláv Királyság, Jugoszlávia) részvételével. Az 1930-as évek közepétől Eduard Beneš megpróbálta a szövetséget továbbépíteni, hogy ne csak magyar agresszió esetén legyen kötelező a katonai segítségnyújtás, de tervei sorra kudarcot vallottak Bukarest és Belgrád ellenállása miatt. ÁDÁM Magda: A kisantant. – Bp.: Kossuth Kiadó, 1981.

⁴ Románia a tárgyalat korszakban a világ 4. legnagyobb kőolaj kitermelője volt! A csúcsev 1936 volt, 8,7 millió tonna kitermelt kőolajjal. PALOTÁS Emil: Kelet-Európa története a 20. század első felében. – Bp. 2003.

⁵ „Románia mare”, vagy „Nagy-Románia”. Románia 1920 júniusa és 1940 júliusa közt érte el eddigi legnagyobb kiterjedését történelme során. A román történetírás, illetve a román közvélemény a tárgyalat korszakban így nevezte az országot.

stratégiai tervei a Fekete-tenger medencéjében. Az elszigetelődő Román Királyság helyzetét tovább nehezítette, hogy ebben az időszakban számolnia kellett Magyarországgal és Bulgáriával⁶ területi követeléseivel is. Ekkor vált a román külpolitika legfőbb törekvésévé Nagy-Románia egybetartása, de 1940 nyarára ez a cél már teljesen tarthatatlanná vált.

II. Károly román király⁷ 1940 nyarán engedni kényszerült. A szovjet területi követelések kielégítése után tárgyalni kellett a magyar területi követelésekről is, amit az 1940. augusztus 30-án megszületett Második Bécsi Döntés végül rendezett, noha a román fél ezt a döntést mindvégig egy Bukarestre erőltetett diktátumnak tekintette. A Román Királyság számára oly keserves folyamatot — 1940 szeptemberében — a bolgár igények kielégítése zárta le.

II. Károly román uralkodó törekvése Nagy-Románia egybetartására 1940 nyarán kudarcot vallott. Tanulmányunk ennek a román kudarcnak a körülményeit vizsgálja Budapest szemszögéből, primer források felhasználásával. Tanulmányunk a Magyar Országos Levéltárban fellelhető, a Külügyminisztérium (KÜM) Politikai Osztályának iratai alapján készült.

1940 tavaszán a Budapestre érkező katonai attaché⁸ – valamint követi-jelentések⁹ és számjel táviratok szerint a román politikai vezetést már egyre jobban aggasztotta a Szovjetunió aktivizálódása, Besszarábia kapcsán.¹⁰ A bukaresti szovjet diplomaták egyre nyíltabban hangoztatták, hogy a Szovjetunió vissza fogja követelni hamarosan Besszarábiát, és amennyiben Románia békés úton nem hajlandó a kérdés rendezésére, akkor a szovjetek készek katonai erőt alkalmazni. A román katonai vezetés tisztában volt azzal a ténnyel, hogy akár a teljes román haderőt is átcsoportosíthatják a román–szovjet határra, szövetségesek nélkül képtelenek egy szovjet offenzívának ellenállni. Sőt 1940 tavaszán Bukarestben már azzal is számoltak, hogy Moszkvának nemcsak a besszarábiai területek kellene, hanem további fekete-tengeri pozíciókat is kívánnak szerezni Románia kárára. A román külügy helyzetét tovább nehezítette, hogy a magyar külpolitika is egyre erőteljesebben követelte a trianoni békeszerződés revízióját. Ezért Bukarest semmiképpen sem koncentrált teljes haderejével csak a román–szovjet határra, mert egy magyar katonai támadással is számolnia kellett.¹¹

Romániának tehát olyan szövetségesekre volt szüksége, amelyek segítenek a román területek megóvásában, sőt akár garantálják Nagy-Románia határait. (1939. április 13-án ugyan az angol és a francia kormány biztosította Románia és Görögország határait, de 1940. május 10-e után ez a garancia már semmit sem ért.) Ez a cél a lavírozó, semlegességre törekvő külpolitikával megvalósíthatatlan feladat volt. Mivel erre a feladatra Románia korábbi szövetségesei, a nyugati hatalmak 1940-ben már képtelenek voltak, a román vezető körök fokozottan nyitottak a Berlin–Róma tengely irányába. Ez ekkor a román politikai elit létérdeke volt, mivel a közép-kelet-európai térségben ekkor már a Berlin–Róma tengely volt a legjelentősebb hatalmi tényező, illetve a Szovjetunióhoz nem fordul-

⁶ Bukarest számára a legkisebb problémát a bolgár területi követelés jelentette, mert Dél-Dobruzsza lakossága túlnyomó részét bolgár volt, és a Szófia által kért terület nem volt több 7,7 ezer km²-nél. PÁNDI Lajos: Köztes-Európa 1769-1993. – Bp.: Osiris Kiadó, 1997.

⁷ II. Károly román király 1930 és 1940 közt ült a román trónon. A Hohenzollernek romániai dinasztiájából őt tartják az első igazán elrománosodott uralkodónak. 1938. február 10-én királyi diktatúrát vezetett be, ami 1940 szeptemberében, a súlyos területveszteségek következményeként összeomlott. DURANDIN, Catherine: A román nép története. – Bp.: Maecenas Kiadó, 1998.

⁸ A tárgyalás időszakban vitéz báró Baitz Oszkár vezérőrnagy volt a bukaresti magyar katonai attaché. Ezt a szolgálatot 1935. július 1-től 1941. január 1-ig látta el, illetve 1937. május 1-től 1939. május 1-ig bukaresti székhellyel Ankarában akkreditált katonai attaché is volt. - In: Külügyi Közlöny, 1938. 18. évf. 8. sz. Illetve: SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai felső vezetés 1938-1945. – Bp.: Ister Kiadó, 2001.

⁹ A tárgyalás időszakban Bárdossy László volt a bukaresti magyar követ, 1934 októberétől 1941 februárjáig dolgozott Bukarestben.

¹⁰ 1918. április 10-én egyesült a Moldáv Köztársaság a Román Királysággal, az egyesülésben meghatározó volt az orosz haderő moldáviai, román ajkú tiszteinek a szerepe. Ez a terület korábban soha nem volt része Romániának (sem a román fejedelemségeknek). A terület Romániához csatolását már a breszt-litovszki béke is elismerte, majd a Párizs környéki békék is elismerték, noha a Szovjetunió ezt soha sem ismerte el, és a szovjet-román határt csak demarkációs vonalnak tekintették. PÁNDI Lajos: Köztes-Európa 1769-1993. – Bp.: Osiris Kiadó, 1997.

¹¹ 1940 májusában a magyar vezérkar hozzájárult a Románia elleni hadjárat megtervezéséhez. Mozgósították, és a magyar-román határra küldték a gyorshadtestet, a legütőképesebb, támadásra tervezett magyar sereget, illetve más seregeteket is mozgósítottak. Teleki Pál magyar miniszterelnök, és a magyar politikai-, valamint katonai elit kész volt német támogatás nélkül is háborút indítani Románia ellen erdélyi területek visszaszerzéséért, noha élénken figyelték Berlin reakcióit. ROMSICS Ignác: A magyar külpolitika útja Trianontól a háborúig. – In: Rubicon, 2000. 11. évf. 103. sz.

hattak. A Budapestre befutó jelentésekből egyértelműen kiderül, hogy a román politikai körök tisztában voltak az-
zal, hogy Románia a semleges külpolitika folytatása esetén teljesen elszigetelődik, továbbá a német és a szovjet
érdekszféra közé szoruló balkáni ország léte is megkérdőjeleződhet.

A román uralkodó és a román külügy döntését a német orientáció erősítéséről a nyugati fronton elért gyors német
sikerek is elősegítették. A bukaresti magyar katonai attaché már 1940 áprilisának végén tudni vélte, hogy II. Ká-
roly király németbarát kormány kinevezését tervezi, a külügyminiszteri posztot pedig a híres történészprofesszor-
nak — Gheorghe Brătianunak¹² — szánta.¹³

1940 áprilisában a román–olasz kapcsolatok is tovább erősödtek, annak ellenére, hogy a „tengelyben” a német
túlsúly nyilvánvaló volt. Bukarest próbált a hagyományosan jó román–olasz kapcsolatokra is építeni, az olasz fél
pedig örömmel fogadta Bukarest közeledését, mivel ezek a kedvező katonai kapcsolatok egészen az 1920-as
évekig nyúltak vissza. Ezért nem meglepő, hogy 1940 tavaszán is népes olasz katonai küldöttség érkezett Romá-
niába.

Besszarábiának a Szovjetunióhoz történő visszacsatolásáról már 1940 márciusában egyértelműen beszélt Molo-
tov szovjet külügyi népbiztos Moszkvában.¹⁴ A márciusi Molotov-beszéd Bukarestben nagy riadalmat keltett, to-
vábbá ahogy fentebb állítottuk, a bukaresti szovjet ügyvivő sem cáfolta, vagy magyarázta máshogy a külügyi nép-
biztos kijelentését. Sőt, nyíltan kijelentette, hogy a Szovjetunió vissza kívánja csatolni Besszarábiát, és ezért Ro-
mániára nyomást fog gyakorolni. A szovjet diplomata azt is elmondta, hogy szerinte Románia nem fog semmilyen
katonai konfliktust megkockáztatni a Szovjetunióval, hanem kellő szovjet nyomásgyakorlás után át fogja adni a kí-
vánt területet Moszkvának.¹⁵ A bukaresti szovjet ügyvivőnek pedig igaza lett.

Bukarest ebben a válságos helyzetben a német orientáció erősítése, és a semleges, lavírozó külpolitika feladása
mellett komoly figyelmet szentelt a haderőfejlesztésre is. Óriási összegeket költöttek katonai célokra, hogy ha kell,
akkor használni tudják haderejüket, melyet már 1939 márciusában mozgósítottak, illetve hadilétszámra töltöttek
fel.¹⁶ Ezt jól tükrözi keleti szomszédunk katonai költségvetése az 1940–1941-es évben.

Az 1940–1941-es költségvetés tervezésekor addig nem látott növekedés jellemezte a nemzetvédelmi, a légügyi
és a tengerészeti tárcák költségvetését. Katonai kiadásokra ezekben az években a költségvetés 24,5 milliárd lei-
t¹⁷ tartalmazott. Ez még az 1938–1939-es illetve az 1939–1940-es román katonai költségvetéshez képest is jelen-
tős emelkedést¹⁸ jelentett:

- az 1938–1939-es költségvetés 13,03 milliárd lei-t költött katonai kiadásokra;
- az 1939–1940-es költségvetés már 16,88 milliárd lei-t költött katonai kiadásokra;
- az 1940–1941-es költségvetés ezt is túlszárnyalta 7,6 milliárd lei-jel, és 24,5 milliárd lei-t fordított katonai
kiadásokra.

A fenti felsorolásból megállapítható, hogy a román politikai és katonai vezetés 1940 áprilisában jól felmérte orszá-
ga nehéz helyzetét, valamint hadereje fontosságát.

Mielőtt azonban túlértékelnénk a román haderőt, nem szabad megfeledkeznünk a hadseregben tapasztalható
visszásságokról sem. Jelentések beszámolnak a légénységi állomány ellátásának hiányosságairól, valamint a
korrupcióról, aminek letörését Antonescu tábornok már rég követelte. II. Károly király még 1938 februárjában biz-

---

¹² Gheorghe Brătianu (1898-1953): Híres román történész, németbarát politikus hírében állt, de végül nem lett külügyminiszter.

¹³ MOL, K-63, 253. csomó, 27/5-1940. (Továbbiakban: MOL, 27/5-1940) A vezérkari főnök 14.226. számú jelentése a
külügyminiszternek a bukaresti katonai attaché-jelentése alapján, 1940. április 25.

¹⁴ Az 1939. augusztus 23-án aláírt Molotov-Ribbentrop paktum rendelkezett az érdekszférák elosztásáról is a közép-kelet-
európai térségben. Ekkor a németek elismerték a Szovjetunió érdekszférájába tartozónak Besszarábiát, tehát elfogadták, hogy
az említett területet a Szovjetunió visszakövetelheti Romániától. Berlin nem lehetett ezek után Bukarest támasza Moszkvával
szemben Besszarábia kérdésében.

¹⁵ MOL, 27/5-1940. 1940. április 14-i (szám elmosódott) katonai attaché-jelentés. – p. 96.

¹⁶ A bukaresti magyar katonai attaché 1939 szeptemberében készült, 4873. számú helyzettájékoztató jelentése szerint a
tárgyalt időszakban a román haderő létszáma kb. 1 millió fő volt, amit három arcvonalon helyeztek el. A szovjet, a magyar, és a
bolgár határ mentén, ugyanis a román katonai vezetés ezeken az arcvonalakon számított támadásra.

¹⁷ Ez az összeg 735 millió pengőnek felel meg, mivel 100 lei=3 pengővel. BALOG László: Románia története.- Bp.: Aula Kiadó,
2001.

¹⁸ MOL, 27/5-1940. 1940. április 20-i 181./89.k.a.-1940. számú katonai attaché-jelentés. – p. 72-78.

ta meg Ion Antonescut a román haderő megreformálásával, mert hiába költött szinte minden román kormány leimilliárdokat modern fegyverekre, a korrupció továbbá a szervezatlenség egyszerűen meggátolta a haderő fejlődését. A tábornok hozzá is látott a munkához, de a király komolyan tartott a népszerű tábornoktól, ezért hamarosan félreállította.¹⁹

1940 tavaszán a román uralkodónak és a politikai elitnek még óvatosan kellett bánni a túlzott németbarátsággal, mert az ország közvéleményében még nagyon mélyen élt a franciabarátság, és ez a franciák veresége ellenére sem nagyon enyhült. Sokan még ekkor is a nyugati hatalmak győzelmére számítottak, mert Nagy-Britanniát a németek még nem győzték le, valamint az Egyesült Államok még nem kapcsolódott be a háborúba. A német irányba történő eltolódás jele volt, hogy II. Károly — 1940. június 2-án — a németbarát Ion Gigurtut, a német gazdasági körökkel igen jó kapcsolatot fenntartó román politikust nevezte ki a román külügyek irányítójává.

1940 nyarán megváltozott Bukarest Magyarországgal szembeni politikája is. Az új, németbarát román politikai vezetés hallani sem akart semmilyen magyar területi igényről, noha tisztában voltak azzal, hogy Budapesten egyre jobban érlelődik a magyar-román határ revíziójának a gondolata. Azt is tudták, hogy a Teleki-kormány hajlandó bizonyos katonai lépések megtételére, még német támogatás nélkül is, ezért a román karhatalom fel akarta készíteni az erdélyi románságot a magyar kisebbség esetleges lázadásainak a leverésére, így 27 ezer lőfegyvert osztott ki az erdélyi románság körében. Ezzel szemben a korábbi román külpolitika legalább elismerte, hogy a két ország közt vannak tárgyalásra szoruló kérdések Erdély ügyében, ha más nem, akkor legalább az Erdélyben élő 1,4 millió magyar sorsa, akik a román összlakosság 8%-át tették ki.²⁰

A Budapestre érkező jelentésekből kiderült, hogy 1940 júniusában a román politikai és katonai vezetést a román-szovjet határon történő szovjet csapatösszevonások aggasztották a legjobban. A józanabb bukaresti körök abban bíztak, hogy Németország komoly romániai gazdasági érdekei miatt nem engedi meg, hogy a Szovjetunió Romániát saját érdekszférájához csatolja, valamint ha a németek békés úton megkapják a román kőolajat és gabonát, akkor felesleges számukra, hogy megszállják Romániát. A román közvélemény többsége tehát lassan tudomásul vette, hogy jelen pillanatban létérdeke a németekkel való együttműködés.²¹

1940. június 14-én megérkezett Franciaország vereségének a híre Bukarestbe, vereséget szenvedett Románia korábban legértékesebb nyugat-európai szövetségese. Ez a hír persze nem okozott túl nagy meglepetést, mert a román fővárosban már számítottak e szomorú eseményre. Már Párizs eleste előtt beszélt a franciák hamarosan bekövetkező vereségéről Cretulescu²² ezredes, a román katonai hírszerzés vezetője Baitz Oszkár magyar katonai attachénak, és elmondta, hogy nemcsak ő, hanem sokan ezen a véleményen vannak a vezérkarból, sőt maga II. Károly király is így látja az eseményeket.²³

1940 júniusának végén bekövetkezett az, amitől II. Károly és támogatói a legjobban tartottak. Tárgyalni kellett a Szovjetunióval Besszarabia átadásáról,²⁴ Berlinből pedig azt tanácsolták a román uralkodónak, hogy adja át a kért területeket. Bukarest a katonai ellenállás gondolatát nagyon hamar elvetette. Egyrészt hadereje még átalakítás alatt állt, másrészt egymagában még modernizálva sem tudott volna sikeresen szembeszállni a Vörös Hadsereggel. Továbbá, ha háborúba keveredett volna a szovjetekkel, akkor számolnia kellett volna egy magyar támadás lehetőségével is. Egy ilyen kétfrontos háborúnak pedig beláthatatlan következményei lehettek volna Románia számára.

1940. június 26-án, este 22 órakor Molotov ultimátumát megkapták a román fővárosban. Ez öt napot adott a román katonai alakulatoknak Besszarabia és Észak-Bukovina kiürítésére. A Vörös Hadsereg erői 1940. június 28-

¹⁹ Ion Antonescu marsall, volt román hadügyminiszter és vezérkari főnök, akit II. Károly király vasgárdista kapcsolataira hivatkozva 1940 szeptemberéig elszigetelt a hadseregtől. Előbb rendelkezési állományba helyezték, majd Olténiába száműzték. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Antonescu tábornoknak voltak ugyan vasgárdista kapcsolatai, kapcsolatban állt a Vasgárdát alapító Corneliu Zelea Codreanuval is, de soha sem volt vasgárdista. Ő egy rendparti, autoriter figura volt, akinek népszerűségétől komolyan tartott II. Károly király, ezért jobbnak látta háttérbe szorítani.

²⁰ MOL, 27/5-1940. 1940. június 24-i, 308./154.k.a.-1940. számú katonai attaché-jelentés. – p. 53.

²¹ MOL, 27/5-1940. 1940. május 27-i (szám elmosódott) katonai attaché-jelentés. – p. 62-64.

²² Ilie Cretulescu (1892-1971): Román katona, hírszerző, a kommunista hatalomátvétel után menesztették a román hadseregből.

²³ MOL, 27/5-1940. 1940. június 14-i (szám elmosódott) katonai attaché-jelentés. – p. 59-60.

²⁴ Besszarabia mellett stratégiai okokból a Szovjetunió Észak-Bukovina átadását is követelte.

án behatoltak Besszarábiába, és elkezdtek a terület elfoglalását. Románia a kért területeket átengedte, sőt Bukarestben még arra is felkészültek, hogy a szovjet előrenyomulás nem fog megállni Besszarábia határán, hanem a román fővárost elfoglalva, birtokba veszik a Szovjetunió számára stratégiaileg oly fontos román tengerparti területeket is. Erre azonban nem került sor.²⁵ Románia 1940. június 28-án összesen 49,7 ezer km² területet adott át, 3,74 millió lakossal.²⁶

Ezzel a román királyi külpolitika legfőbb törekvése, Nagy-Románia egyben tartása kudarcot vallott. A bukaresti politikai és katonai körök nem tehettek mást, mint a szovjet lépés tudomásul vételét, valamint a német orientáció erősítésével megpróbálták a napirenden lévő magyar területi követeléseket meggátolni. A fő külpolitikai cél 1940 júliusától az lett, hogy elejét vegyék minden magyar revíziós kísérletnek Románia kárára, vagy ha ez nem is sikerül, minél kevesebb területet kelljen átadni Magyarországnak.²⁷ Az új célt új kormány kellett megvalósítsa, mely el kellett indítsa az ország csatlakozását a „tengelyhez”. Így 1940. június 28-án a németbarát Ion Gigurtu volt külügyminiszter lett a kormányfő, míg a külügyminiszeri bársonyszékbe Constantin Argetoianu²⁸ került.

Besszarábia és Észak-Bukovina kiürítésekor az ott állomásozó román katonai alakulatokat jelentős veszteségek érték, a terület kiürítését óriási fejetlenség jellemezte. A Besszarábiából és Észak-Bukovinából nagy nehezen kivont román katonai erőket azonban nem csoportosították át a román-magyar határra, mivel Bukarestben ekkor még vártak egy újabb szovjet ultimátumot is, amit veszélyesebbnek tartottak, mint egy magyar támadást. Úgy vélték, a tengelyhatalmak megakadályozzák, hogy Magyarország kihasználva Románia pillanatnyi szorult helyzetét rátámadjon az országra, miközben a katonai vezetés feszülten arra várt, hogy a szovjetek mikor fogják kérni a Duna-torkolatot, a brăila-i és galați Duna kikötőket, valamint a constantța-i tengeri kikötőt.²⁹

1940 augusztusára a román haderő a következő képet mutatta: az elmúlt évben (1940-ben) a román katonaság nagy fejlődésen ment keresztül. Fegyverzete, ruházata, felszerelése és ellátása sokat javult. Az ütőképességet azonban jelentősen befolyásolta az erkölcsi hanyatlás, az a rossz hangulat, ami a Szovjetunióknak tett területi engedményekből eredt. A gyakorlatozó, háborúra készülő katonák — főleg a már bő egy éve fegyverben álló legénységi állomány — nehezen viselte el, hogy puskalövés nélkül kellett jelentős területeket átadni, aminek a megvédésére kiképezték őket. A harci morált tovább csökkentették az 1940-ben bekövetkezett további területátadások Magyarországnak és Bulgáriának.³⁰ 1940 júliusának végén a román haderőbe sorozott valamennyi magyar és zsidó katonát (kivéve az 1938-ban, 1939-ben és 1940-ben kiképzetteket) meg nem határozott időre szabadságolták, és közölték velük, hogy ezt követően munkaszolgálatra fogják őket behívni.

1940 augusztusában Románia újabb terület átadására kényszerült. Budapesten a Teleki-kormány a katonai fellépést is napirendre tűzte, és a magyar haderőt a magyar-román határon támadásra kezdték összevonni. Bukarest nem akart engedni, semmilyen területet sem akart átadni szűk két hónappal az után, hogy a Szovjetunióknak átadott 49,7 ezer km²-t. A háborút azonban Berlin közbelépése megakadályozta. 1940 júliusáig Németország szigorúan megtiltotta Magyarországnak minden katonai akciót,³¹ és a béke fenntartását követelte a régióban. Továbbá nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy gazdasági érdekeik miatt Románia katonai megszállásával a német katonai körök már 1940 elején komolyan foglalkoztak.³²

1940 júliusában irányváltás történt a közép-kelet-európai német külpolitikában. Egyrészt elkezdtek tervezni a Szovjetunió elleni német offenzívát, amihez rendezni kellett a közép-kelet-európai problémákat, így a magyar-ro-

²⁵ MOL, 27/5-1940. 1940. július 8-i (szám elmosódott) katonai attaché-jelentés. – p. 42.

²⁶ PÁNDI Lajos: Kötés-Európa 1763-1993. – Bp.: Osiris Kiadó, 1997.

²⁷ MOL, 27/5-1940. 1940. július 8-i (szám elmosódott) katonai attaché-jelentés. – p. 42.

²⁸ Constantin Argetoianu (1871-1955): Román politikus, az autoriter jobboldali Néppárt alapítója Averescuval.

²⁹ MOL, 27/5-1940. 1940 július 8-i ?/64.k.a.-1940. számú katonai attaché-jelentés. – p. 39.

³⁰ MOL, 27/5-1940. 1940. augusztus 8-i 407./1940.k.a.-1940. számú katonai attaché-jelentés. – p. 33.

³¹ Berlin több alkalommal is Csáky István magyar külügyminiszter, és Teleki Pál magyar miniszterelnök tudtára adta 1940 tavaszán, hogy semmilyen magyar háborút nem támogat Románia ellen. Ha Magyarország bármilyen hadműveletet kezd, annak a következményei csakis Budapestet terhelik, illetve jelen helyzetben semmilyen magyar revíziós lépést nem támogatnak Románia kárára.

³² A román külpolitika komolyan tartott 1939 márciusa óta egy ilyen német lépéstől. MOL, K-63, 251. csomó. 27/5-1939. 1393. március 18-i 5454. számú számjeltávirat. – p. 74.

mán határkérdést is. Berlin olyan megoldásban volt érdekelt, mely nem kielégítő egyik félnek sem, így mindkét fél tőle fog függni, és tőle fogja várni a határkérdés kielégítő rendezését. Másrészt a németek nem kívántak átengedni a Szovjetunióknak újabb balkáni pozíciókat, miközben a román politikai és katonai elit továbbra is tartott egy újabb szovjet követeléstől illetve offenzívától a Fekete-tenger román partjainak irányába. Ezért egy magyar–román háború újabb lehetőséget adott volna a szovjeteknek is a beavatkozásra, és újabb balkáni pozíciószerezésre. A németek így tárgyalásokat javasoltak a feleknek az erdélyi kérdés rendezésére. Nyugodtan tették, mert tisztában voltak azzal a ténnyel, hogy annyira eltérő a magyar és a román álláspont, hogy a megegyezés szinte teljesen ki van zárva.

A két fél Turnu-Severinben³³ tanácskozott 1940. augusztus 16-a és 24-e között.³⁴ A román delegációt vezető Valeriu Pop királyi megbízott a román király határozott utasítására csak lakosságcseréről volt hajlandó tárgyalni. A román királyi külpolitika nem engedhetett meg magának újabb botlást. A tárgyalások így eleve kudarcra voltak ítélve, az álláspontok egyáltalán nem közeledtek, a felek egymást hibáztatták, majd a magyar delegáció visszautazott Budapestre.

Berlin terve sikerült, miután a tárgyalások 1940 augusztusában zátonyra futottak, a felek a tengelyhatalmakhoz fordultak.³⁵

Lehet arról vitatkozni, hogy ki kérte a döntést, az azonban biztos, hogy a Második Bécsi Döntés a legjobban a német érdekeket szolgálta, és mind a románokat, mind a magyarokat kiszolgáltatta a németeknek. Így mindkét ország külpolitikája fokozottan kényszerpályára került, amit a német érdekek határoztak meg. A Bécsbe rendelt magyar és román külügyminiszter elfogadta a német–olasz döntést a magyar–román határkérdés rendezését illetően. A tengelyhatalmak bécsi döntőbíróvága 1940. augusztus 30-ai döntése³⁶ (Második Bécsi Döntés) Erdélyt kettéosztotta, és Észak-Erdélyt a Székelyfölddel, az Észak-Körösök valamint a Máramaros vidékével a Magyar Királysághoz csatolta, míg Dél-Erdélyt valamint a Keleti-Bánátot a Román Királyság megtarthatta. A Második Bécsi Döntés 43,1 ezer km² területtől valamint 2,64 millió lakostól (a lakosság 52,5%-a nem román, hanem főleg magyar nemzetiségű) fosztotta meg Romániát. Ez a területvesztés volt talán a legfájóbb a románoknak, ezért nem meglepő, hogy „Ardeal” északi területének visszaszerzéséről soha sem mondtak le. Sőt az antonescui külpolitika egyik sarokpontja lett a „bécsi diktátum” igazságtalanságainak a revíziója, természetesen német támogatással.

1940. szeptember 7-én érte Nagy-Romániát az utolsó „tördőfés”. A bolgárokkal folytatott craiova-i tárgyalások után Románia átadta Bulgáriának Dél-Dobrudzsát, 7,7 ezer km² területet, 377 ezer lakossal, melynek 81%-a nem román, hanem török és bolgár volt.

Ezzel 1940-ben lezárultak a román területvesztések. Keleti szomszédunk 1940 júniusa és szeptembere közt 100,5 ezer km² területet veszített, 6,76 millió lakossal. Így csökkent területe 194,5 ezer km²-re, lakossága pedig 13,5 millió főre.³⁷

Nagy-Románia 1940 szeptemberére eltűnt a történelem színpadáról. Az uralkodó nem tudta elérni legfőbb célját, nem tudta meggátolni Nagy-Románia bukását. A területvesztések II. Károly külpolitikájának egyértelmű kudarcát jelentették, a román közvélemény jelentős része árulónak tekintette az uralkodót. Az igen csekély vigasznak számított, hogy a Második Bécsi Döntésben a tengelyhatalmak garantálták az új román határokat. A területvesztések okozta belpolitikai vihart úgy próbálta túlélni II. Károly, hogy magához rendelte az olténiai száműzetésbe küldött, ám Romániában igen népszerű Ion Antonescu tábornokot, és 1940. szeptember 4-én kinevezte miniszterelnöknek.

³³ Szörénytornya.

³⁴ A magyar delegációt az erdélyi származású Hory András vezette, aki a kérdés megoldásának lehetőségét csak a határmódosításban látta. A lehetséges határmódosítás több variációját terjesztették a román fél elé, de a román delegáció minden határmódosítási tervet határozottan elutasított. HORY András: Bukaresttől Varsóig. – Bp.: Gondolat Kiadó, 1987.

³⁵ Juhász Gyula szerint a döntőbíráskodást 1940. augusztus 27-én a románok kérték berlini követük útján. A román történetírás ezt persze kategorikusan elutasítja, és Werth Henrik, magyar vezérkari főnöknek tulajdonítja a döntőbíráskodás kérdését. SIMION, Aurică: Dictatul de la Viena. – Bukarest, Albatrosz Kiadó, 1996.

³⁶ A román történetírás a második bécsi döntést egy Romániára kényszerített, diktátumnak tekinti, és a mai napig sem használja a döntés kifejezést. A román történetírás napjainkban is bécsi diktátumról (Dictatul de la Viena) beszél a téma kapcsán. SIMION, Aurică: Dictatul de la Viena. – Bukarest, Albatrosz Kiadó, 1996.

³⁷ PÁNDI Lajos: Köztes-Európa 1769-1993. – Bp.: Osiris Kiadó, 1997.

Antonescu azonban váratlan lépést tett. 1940. szeptember 5-én tejhatalmat követelt II. Károlytól, illetve követelte az uralkodótól, hogy mondjon le a trónról Mihály nevű fia javára, majd hagyja el Romániát. A sarokba szorított II. Károlynak nem maradt más választása, 1940. szeptember 6-án hajnalban aláírta a lemondó nyilatkozatot, és még aznap elhagyta az országot. Az új uralkodó pedig királyi dekrétumban tudatta a román néppel, hogy Antonescu tábornokot nevezte ki az ország új vezetőjének.³⁸ Ezzel véget ért a királydiktatúra korszaka Romániában, és kezdetét vette az Antonescu tábornok nevével fémjelzett katonai diktatúra.

Kulcsszavak: Nagy-Románia, II. Károly, Második Bécsi Döntés, Észak-Erdély

Keywords: „Great” Romania, Carol II., Second Vienna Award, Northern Transylvania

---

³⁸ Romániában ezt követően Antonescu megnevezése „conducator”, azaz a „vezető” lett.